

GLEDALIŠKA KRITIKA

Temina in ozkost dna

Ivan Cankar: Pohujšanje v dolini šentflorjanski,
koprodukcija Drame SNG Ljubljana,
Mestnega gledališča ljubljanskega in Cankarjevega
doma, premiera 26. januarja

Melita Forstnerič Hajnšek

Po Iliadi in Vojni in miru je zaživela na odru Gallusove dvorane še tretja velika gledališka koprodukcija med ljubljansko Dramo, Mestnim gledališčem ljubljanskim in Cankarjevim domom. Pohujšanje v dolini šentflorjanski v režiji Eduarda Milerja je prvi spektakelski gledališki dogodek, posvečen stoletnici Cankarjeve smrti.

Zelo aktualna drama za današnje antikulturne čase je v novem branju oživila konflikt umetnika v razmerah šentflorjanske norije, a ne le umetnikovega spopada s svetom, ampak predvsem s samim sabo. V kanonsko besedilo slovenske dramatike je zakodiranih več ključnih sporočil slovenstva, ki je danes še bistveno krutejše kot leta 1907, nemoč umetnosti tukaj ta čas pa še bolj katastrofalna.

Kakšni so šentflorjanci sto let po Cankarjevi smrti? Eduard Miler in dramaturginja Žanina Mirčevska, ki sta zahtevno, z vsem mogočim obteženo misijo dobro opravila, sta šentflorjance konsistentno podanašnjila. Niso več le filistri, oportunisti, prešuštniki, povzpetniki, ampak ksenofobi, homofobi in primitivci. V totalnem spoprijemu s tujstvom izgubijo vsi. Šentflorjanska dolina je blatna, v njenem dnu izginjajo in iz nje spet vznikajo šentflorjanski rodoljubi - skorumpirani, odtujeni. Njihove nečednosti so danes klonirane, multiplicirane, invazivne.

Kot pri Cankarju je odrski čas nočni. Temina in ozkost zamejenosti sta temeljni občutji časa in prostora.

Gigantski oder Gallusove v prvem prizoru sijajno deluje (scenografija Branko Hojnik), obdan z izjemno video projekcijo (Atej Tutta), tudi oblikovanje svetlobe (Andrej Hajdinjak) inventivno napolnjuje

prostor. Reka, najbrž mejna, uokvirja oder in skozi vodno strukturo počasi iz dna vstajajo kot zabubljeni, šentflorjanci.

Ko čez rampo počasi polzi debela železna ograja, se omejenost današnjosti, alergija na tujstvo, na drug(ačn)o srhljivo zlije s Cankarjevimi preroškimi besedami: "... zidajmo zid, sto klafter visok in sto klafter širok ... duh tujinstva ne bo skrunil naših svetinj..., ne porojen ni v tej lepi dolini šentflorjanski ne udomljen! Njegovo meso ni naše meso, njegova kri ni naša kri!" Medtem so metafore meso postale, se brutalno materializirale. In če so zidovi v mnogih predstavah doslej delovali po sili aktualno, je bil tukaj organski.

Ko šentflorjanci segajo mukoma v roke tistim, ki niso (kot) oni, skozi reže ograje (to je tudi učitelj Šviligoj - Igor Samobor, iskreno bogaboječ in nedolžen, moder, je "edina čednost doline šentflorjanske"), je kot bi se iz karantene varovali pred bacili in nečistostmi. Župan (Primož Pirnat) opozarja na to, da je "sovražnik blizu, že za plotom ..., zastražimo okope, nabrusimo bridke sablje! Ne - o, ne! - duh tujinstva ne bo skrunil naših svetinj ...". Kako trumpovski je, kako današnji in njegovi rodoljubi, naphani z lažnimi novicami, lačni populizma ...

"Hudobna farsa", kot jo je označil Cankar sam, je postala skozi čas hudo resna drama o razkroju razmerja - ne le družbe do umetnika, ampak tudi razkroja umetnika samega. Peter alias Krištof Kobar (Uroš Smolej) ni nič več usodnostni maščevalec, še manj je tisti, ki nastavlja zrcalo sprevrženi družbi hinavcev, dobičkarjev, herostratov. Pragmatični šentflorjanci so kot grupa amaterskih igralcev, ki se kot hudič križa ogiba profesionalca, pravega umetnika. So samozadostni v vsem, ne potrebujejo nobenega kritičnega zrcala. Novodobni šentflorjanci so sami sebi mera, avtovoajerji, sebkariji, nič več jih ne more vreči iz tira. Nobeno pohujšanje

ni več dovolj pohujšljivo, zato je tudi postcankarjanski umetnik izločenec hujše sorte, izolacija je peklena. Poistovetenje Petra z Zlodejem je bila sprva tragična zunanja okoliščina na začetku procesa predstave, po nenadni smrti Jerneja Šugmana, ki je bil predviden za vlogo Zlodeja v predstavi. A se je zlitje tudi vsebinsko osmislilo: umetnik se znajde v peklu zavrženosti, poteptane, spregledane umetnosti. V prizoru, ko z govorniškega pulta nagovarja šentflorjance, je neboljen. Umetnik je vampir, zajedalec, ki prazni šentflorjanski erar.

Jacinta, ki po Cankarju mora "izvirati iz polne ženske nature", je temnopolta (**Maša Kagao Knez**), kar eksplicitno podčrta tujost. In je plesalka. Njen afro ples deluje tuje v kontekstu. Ob živem bobnanju **Kristijana Kranjčana** je ekspresiven, a nekoherenten z ostalim. Njena koreografija deluje - najbrž hote - povsem z drugega obnebja. Avtorska glasba **Janeza Dovča**, v živo izvajana pod odrom in nad njim (orgle), skuša biti arhetipsko slo-avtentična, a živo izvajanje nima posebne teže in rezona.

O ženskah sicer pri Cankarju ni veliko povedati, že napotki v njegovih "osebah in obrazih" delujejo neobestavno, v slogu "jezikavo babišče" (kar velja za dacarko - **Maša Derganc**) ali županja (**Iva Krajnc Bagola**), ki sicer ni "rejena", je pa gospodovalna in nečimrna, še zmerom greha vredna, po Cankarjevih napotkih.

Največji problem Gallusove dvorane je, da izrazito ni prijazna za gledališče, za opero ja, besedna umetnost pa je obsojena na konzerviran zvok, kastrirana vsake dinamike. Dvorana je sila neprijazna do vseh igralskih subtilnosti. Nobene igral-

ske bravure ne more biti, ker je preprosto vse pomanjšano, deformirano. Če smo pri Vojni in miru mukoma sledili pretihemu govoru, je tokrat absolutno vse preglasno. Igralci delujejo kot lutke, nemogoče je vzpostaviti normalen stik s komerkoli, slediti premenam, kaj šele niansam v igri. Za razliko od Purcareteja, ki je s pridom izkoristil odrske igrače, izrabil vse spektakelske dimenzije pri Vojni in miru, smo tokrat pogrešali v nekaterih prizorih razmah dogajanja po prostoru, ko bi se dalo in bi bilo to učinkovito, smotrno. Novo gledališko soočenje s Cankarjem v njegovem domu je gotovo upravičilo ambicije zunajteatrskih apetitov, ponudilo pa tudi dovolj sugestivno samopohujšanje. Ni katarzično, je pa dovolj globoko samopresprašujoče.

*Šentflorjanci
danes? Ne več le
povzpetniki,
oportunisti,
ampak ksenofobi,
homofobi
in primitivci*

Kdo je kdo

Režija Eduard Miler, avtorica priredbe in dramaturgija Žanina Mirčevska, scenograf Branko Hojnik, avtor videa Atej Tutta, avtor glasbe Janez Dovč, koreografka Rosana Hribar, kostumografka Jelena Proković, oblikovalec svetlobe Andrej Hajdinjak, igrajo: Uroš Smolej, Maša Kagao Knez, Primož Pirnat, Iva Krajnc Bagola, Lotos Vincenc Šparovec, Maša Derganc, Jana Zupančič, Igor Samobor, Nina Valič, Gašper Jarni, Rosana Hribar, Gregor Čušin, Nik Škrlec. Glasbeniki: Janez Dovč, Kristijan Kranjčan in Goran Krmac.

Novo gledališko soočenje s Cankarjem v njegovem domu je gotovo upravičilo ambicije zunajteatrskih apetitov, ponudilo pa tudi dovolj sugestivno samopohujšanje. Foto: Peter UHAN